

Martin Kakalej

Katolícka univerzita Ružomberok, Teologická fakulta Košice

***Pápeži a neplatnosť manželstva
z dôvodu psychickej prirodzenosti***

***Popes and nullity of marriage because
of the psychological nature***

Key words: *sacramental marriage, mental incapacity, nullity of marriage*

Úvod

Prijatie kánonu 1095 do nového Kódexu kánonického práva v roku 1983 je sprevádzané usmerneniami pápežov vzhľadom k psychickým príčinám neplatnosti manželstva. Rímsky biskup to koná z pozície najvyššej moci v Cirkvi („Biskup rímskej cirkvi, v ktorom pretrváva úloha, ktorú Pán zveril jedine Petrovi, prvému z apoštolov, a ktorá sa odovzdáva jeho nástupcom, je hlava kolégia biskupov, zástupca Krista a pastier celej Cirkvi tu na zemi; preto na základe svojej úlohy má v Cirkvi najvyššiu, plnú, bezprostrednú a univerzálnu riadnu moc, ktorú môže vždy slobodne vykonávať.“ [CIC kán. 331]), predovšetkým preto, aby „bolo cirkevné spoločenstvo uchránené pred pohoršením vidieť v praxi ničenie hodnôt kresťanského manželstva pri prehnanom a skoro automatickom prehlásení neplatnosti manželstva, v prípade neúspechu manželstva pod

zámienkou nezrelosti alebo psychickej slabosti partnera“ [Ján Pavol II, 1987: 1458].

Pápeži, konkrétne Ján Pavol II. a Benedikt XVI. sa vo svojich príhovoroch Rímskej rote na začiatku kalendárneho roku pravidelne prihovárali, pričom venovali pozornosť vadám manželského súhlasu a všetkému, čo súvisí s problematikou psychickej neschopnosti. V tomto príspevku preto chceme:

1. stručne charakterizovať problematiku psychickej neschopnosti
2. analyzovať usmernenia pápežov ohľadne psychickej neschopnosti

vo vzťahu k:

- a. *cieľom a záväzkom manželstva*
  - b. *psychickým príčinám neplatnosti manželstva*
  - c. *znalcom v kauzách psychickej neschopnosti*
  - d. *obhajcom zväzku v kauzách psychickej neschopnosti*
  - e. *nadobudnutiu morálnej istoty v kauzách psychickej neschopnosti*
3. vyvodit' praktické závery

Stručná charakteristika kán. 1095, b. 3.

Neschopnosť naplňovať manželské práva a povinnosti je charakterizovaná ako jedna z väd manželského súhlasu, čo definuje Kódex kanonického práva v kán. 1095, b.3 nasledovne: „*Uzavrieť manželstvo sú neschopní tí, ktorí z dôvodov psychickej povahy nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva.*“ (Okrem tohto bodu uvádza CIC 1983 aj ďalšie príčiny ako je nedostatočné užívanie rozumu a nedostatok rozoznávacieho úsudku [porov. CIC kán. 1095, § 1 a 2]). Tento titul neschopnosti pochádza z prirodzeného práva a potvrdzuje zásadu rímskeho práva: „*ad impossibile nemo tenetur*“. To znamená, že nik sa nemôže zaviazat' k niečomu, čo nie je schopný vyplniť [Góralski, 2000: 89].

Pochopenie tejto vady nás privádza k samotnému vzniku manželstva, ktoré nastáva v momente výmeny manželského súhlasu [porov. CIC kán. 1057,§1] (CIC 1057 §1 a 2 hovorí: 1. Manželstvu dáva vznik súhlas stránok zákonne prejavенý medzi právne spôsobilými osobami, ktorý nemôže

nahradiť nijaká ľudská moc.2. Manželský súhlas je úkon vôle, ktorým sa muž a žena neodvolateľnou zmluvou navzájom odovzdávajú a prijímajú, aby ustanovili manželstvo). Ten, aj keby bol dostatočný z hľadiska psychologického aktu, teda zo svojej subjektívnej stránky, môže byť neúčinný z hľadiska právneho a to kvôli absencii jeho predmetu, pretože pre toho, kto sa ním chce zaviazat', je potrebné plnenie tých záväzkov, ktoré on sám má vziať na seba. Predmetom kánonickej manželskej zmluvy je dar seba samého vzhľadom na založenie manželstva [porov. CIC kán. 1057 § 2]. Vyjadrenie „dar seba samého“ nachádza svoju právnu konkretizáciu v prebraní manželských práv a povinností vo vzťahu k partnerovi. Preto ten, kto nie je schopný zachovávať manželské práva a povinností (hoci iba niektoré z nich), sa považuje za osobu neschopnú pre platné založenie manželského zväzku [Bianchi, 2007: 212].

Aby sme mohli hovoriť o vade manželského súhlasu z psychických príčin, musí platiť, že:

a) Osoba je neschopná

To znamená, že subjekt, ktorý uzatvára zmluvu, hoci v dostatočnej miere používa rozum a nechýba mu ani nevyhnutné rozlišovanie pri usudzovaní, môže byť neschopným vziať na seba podstatné povinnosti. On tieto povinnosti dostatočne poznal, v dostatočnej miere ich zhodnotil a zväžil, navyiac aj ich chcel vziať na seba s nevyhnutnou slobodou voči vplyvom vnútorných podmienok, no zároveň – z dôvodu psychickej povahy – nie je v stave tieto povinnosti urobiť účinnými a plniť ich [Pompedda, 1995: 98].

b) Z dôvodu psychickej prirodzenosti

Kánon 1095, b. 3 CIC 1983 si všíma dôsledky psychických porúch voči schopnosti snúbencov dať platný manželský súhlas.

Termín „*causae naturae psychicae*“ (z dôvodu psychickej prirodzenosti) obsahuje veľa skutkových podstát. Tieto príčiny samy o sebe nie sú konštitutívnymi pre neschopnosť k manželskému životu, ale iba ich zdroj a prameň. Zároveň osoba, ktorá je z psychických dôvodov neschopná viesť

manželský život, ešte nemusí byť nevyhnutne osobou postihnutou psychickou chorobou [Huber, 2004: 112].

Zákonodarca si je vedomý, že psychické anomálie sú rozmanité čo sa týka ich prirodzenosti, etiológie a intenzity, ktorá ovplyvňuje každú osobu, až do takej miery, že každý prípad predstavuje jedinečný rámec a jeho lekárska diagnóza vyžaduje osobný prístup. Záujem zákonodarcu o psychické anomálie vychádza z tých psychických porúch, ktoré môžu do značnej miery ovplyvniť funkcie psychosomatických, intelektuálnych a volitívnych schopností, ktoré subjekt potrebuje harmonicky využiť na to, aby dal svoj manželský súhlas v rovine slobodnej a racionálnej dobrovoľnosti potrebnej pre uznanie jeho platnosti [Viladrich, 2002: 1219].

c) Prevziať záväzky manželstva

Kódex kánonického práva 1983, ako aj prax Rímskej rotý považuje za záväzky tie, ktoré vyplývajúce z „troch dobier manželstva“ (Tri dobrá manželstva od Augustína – bonum fidei, bonum prolis a bonum sacramenti – boli tri charakteristiky manželstva. Táto Augustínova trilógia sa vzťahovala na rímske manželstvo, ktoré bolo sviatosťou medzi pokrstenými a starala sa o to, aby manželia neboli cudzoložní, onanisti či rozvedení. V týchto troch dobrách sa sústreďovala celá etika manželstva. [Porov. Ruiz, 2000: 36]. Podobne ich konkretizuje vo svojom rozsudku Stankiewicz z 23. 6. 1988. Hovorí, že podstatnými povinnosťami manželstva, ktoré preberajú na seba sobášiaci sa v neodvolateľnom zväzku, sú tie, ktoré sú zahrnuté v troch tradičných dobrách manželstva. Konkrétne je to povinnosť zachovávanania vernosti ako exkluzivity. Potom nerozlučiteľnosť manželského spoločenstva a povinnosť akceptovať plodenie s druhým partnerom, čo sa deje prirodzenou cestou a z toho vyplývajúca výchova potomstva. [Porov. Lüdicke, 2012: 62], ktoré sú zároveň aj podstatnými manželskými záväzkami, čo v sebe obsahuje aj definícia manželstva [Porov. CIC kan 1055, §1]: celoživotné spoločenstvo (consortium totius vitae), dobro manželov (bonum coniugum), plodenie a výchova detí [Němec, 2006: 18].

Dobro manželov predstavuje obohatenie každého z nich, čo má prispieť k ich vzájomnému zdokonaleniu, k rozvoju osobného blaha. Ide tu o dopĺňanie prirodzenosti muža a ženy, čo vyjadrujú slová kán. 1057, 2 „odovzdávajú sa a prijímajú“ . To znamená, že manželvia stoja v každom prípade pri sebe a vzájomne si pomáhajú spoločne zvládať život, od malých krokov v kuchyni až po obetujúcu sa starostlivosť v chorobe. V každej životnej situácii sú tu jeden pre druhého a každý z manželov sa môže spoliehať na toho druhého [Geringer, 2000: 64].

Celoživotným spoločenstvom sa myslí zdieľanie všetkého, čo tvorí život manželov, pričom toto zdieľanie je v takej intenzite nie je možné s viacerými osobami súčasne; zároveň predstavuje zdieľanie na celý pozemský život, čo vyžaduje stálosť a trvanie takeého vzťahu [Němec, 2006: 16].

Plodnosť manželov je ovocím a znakom manželskej lásky, živým svedectvom plného vzájomného darovania sa manželov. Správne žitá manželská láska a celý spôsob rodinného života, ktorý z nej vyplýva bez zanedbávania ostatných cieľov manželstva, smeruje k tomu, aby manželvia boli ochotní odvážne spolupracovať s láskou Stvoriteľa a Spasiteľa, ktorý ich prostredníctvom stále rozširuje a obohacuje svoju rodinu (FC 28).

Konkrétne usmernenia pápežov

Po tom, čo sme stručnou charakteristikou kán.1095, b. 3 objasnili problematiku psychickej neschopnosti k sviatostému manželstvu, teraz budeme sledovať konkrétne usmernenia pápežov.

Usmernenia pápežov k cieľom a záväzkom manželstva

Ján Pavol II. vo svojich príhovorochoch Rímskej Rote, najmä v rokoch 2000 – 2003, sa venoval cieľom a záväzkom sviatostného manželstva. Zdôrazňuje ich hodnotu v Božom pláne, potrebu očistenia od nánosov doby a znovuoživenie ich zmyslu pre kresťanský život.

Boží pôvod ľudských cieľov a záväzkov manželstva

Ján Pavol II. poukazuje na pôvod cieľov a záväzkov manželstva slovami: „Manželský zväzok sa uskutočňuje skrze slobodný súhlas oboch zainteresovaných strán, avšak tento ľudský súhlas sa zakladá na pláne Boha. To znamená, že prirodzená ľudská dimenzia manželského zväzku utvorená Bohom je kľúčom k interpretácii podstatných manželských vlastností“ [Ján Pavol II, 2002: 341-342].

Pápež chcel tým podporiť tradičnú náuku o prirodzenej dimenzii manželstva a rodiny. Pripomína náuku dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu, najmä pastoračnej konštitúcie *Gaudium et spes*. Tu sa zdôrazňuje, že sám Boh je pôvodcom manželstva, ktoré má rozličné dobrá a rozličné ciele [Ján Pavol II, 2001: 361].

Nerozlučiteľnosť manželstva, ktorá má koreň v osobnom sebaodovzdaní manželov a ktorú vyžaduje dobro detí, nachádza svoju poslednú pravdu v pláne zjavenom od Boha. Boh chce a daruje nerozlučiteľnosť manželstva ako plod, znamenie a požiadavku absolútnej vernej lásky, s akou Boh vychádza v ústrety človeku [Ján Pavol II, 2000: 351]. Prirodzená skutočnosť manželstva ukazuje pravdu, že dobro manželov je potvrdením zjavenia nášho Pána, ktorý manželský zväzok úzko spojil s počiatkom stvorenia [Ján Pavol II, 2001: 360].

Oživenie zmyslu a krásy cieľov a záväzkov manželstva

Pápež zdôrazňuje, že vo všeobecnom zmýšľaní dnešnej spoločnosti sa len ťažko prijíma myšlienka o nerozlučiteľnosti manželského zväzku, ako aj ďalšie ciele a vlastnosti manželstva [Ján Pavol II, 2000: 352]. Vyzýva k tomu, že „je potrebné predstaviť nerozlučiteľný zväzok muža a ženy v manželstve pozitívnym spôsobom, aby sme v ňom mohli znovu objaviť dobro a krásu“ [Ján Pavol II, 2002: 341].

Podstatné vlastnosti manželstva – jednota a nerozlučiteľnosť – sú včlenené do samotného bytia manželov. Jedine ak je považovaný za zväzok, ktorý povzbudzuje človeka k realizovaniu jeho prirodzených vzťahov,

môže manželstvo vytrvať nad premenami života, úskaliami a dokonca i krízami [Ján Pavol II, 2001: 361].

Oživenie vernosti manželov vyžaduje dnes veľké úsilie, lebo len ťažko sa prijíma jeho hodnota pre manželské spolužitie. Manželstvo a rodina je pod vplyvom životných vzorov podsúvaných médiami postavená pred otázku, prečo je potrebné ostať vždy verný partnerovi, keď sa v kritických situáciách mení v existencionálnu pochybnosť? Ján Pavol II. formuluje odpoveď do týchto bodov:

a) Konečným dôvodom prečo je verná láska povinnosťou, je to, že je založená na zmluve Boha s človekom, a Boh je verný. Uschopniť srdce k vernosti svojmu manželovi alebo manželke i v tých najťažších prípadoch znamená utiekať sa k Bohu o pomoc s istotou, že ju poskytne.

b) Manželské problémy môžu byť rôznej povahy, všetky ale nakoniec vyúsťujú v otázku lásky, ktorá je pripravená na obeť [Ján Pavol II, 2003: 395-496].

Ďalšou vlastnosťou je **nerozlučiteľnosť** manželstva. Kresťanské manželstvo je Božou milosťou povolané svedčiť o vôli Pána: „Čo Boh spojil, nech človek nerozlučuje“ (Mt 19, 6). Inými slovami, má svedčiť o neoceniteľnej hodnote manželskej nerozlučiteľnosti [Ján Pavol II, 2000: 351]. Nerozlučiteľnosť manželstva nie je:

a) obmedzením a bremenom slobody sobášiacich sa, ktoré sa niekedy môže stať neznesiteľným,

b) zákonom stojacim mimo manželstva, ako vnútenie akejsi normy,

c) taktiež výhradne len pre veriacich [Ján Pavol II, 2002: 341-342].

Poukazuje sa tak na dimenziu jeho objektívneho bytia. Nejde iba o obyčajný subjektívny fakt. Z toho vyplýva, že dobro nerozlučiteľnosti je i dobrom samotného manželstva, a preto nepochopenie nerozlučiteľnosti vedie k nepochopeniu manželstva v jeho podstate [Ján Pavol II, 2002: 342]. Pravda o nerozlučiteľnosti manželstva je určená pre mužov a ženy všetkých dôb. Aby bola uskutočňovaná, musí o nej svedčiť cirkev a obzvlášť každá rodina. To vyžaduje:

a) lásku v manželstve neustále obnovovať, aby mohla podstúpiť aj obeť,

- b) pastoračnou činnosťou nerozlučiteľnosť podporovať a uprednostňovať,
- c) podávať, vysvetľovať a hájiť učenie o nerozlučiteľnosti manželstva [Ján Pavol II, 2002: 343].

Celoživotné spoločenstvo. Consortium totius vitae vyžaduje vzájomné darovanie sa manželov. Toto osobné darovanie sa musí byť špecifikované konkrétnym a trvalým základom. Prirodzené chápanie manželstva nám ukazuje, že manželia sa zjednocujú práve ako ľudia s rozdielnym pohlavím a bohatstvom, vrátane toho duchovného, ktoré so sebou táto rozdielnosť v ľudskej rovine prináša. Manželia sa spájajú ako človek – muž a človek – žena. Ich osobný vzťah sa pestuje práve na prirodzenej rovine [Ján Pavol II, 2001: 361].

Otvorenosť pre nový život, plodenie a výchovu detí je prítomné priamo vo vnútri každého muža a ženy. Manželstvo a rodina sú neoddeliteľné, pretože mužstvo a ženstvo zasnúbených osôb je nepretržite otvorené daru detí. Bez tejto otvorenosti by ani nemohlo existovať dobro manželov hodné tohoto mena [Ján Pavol II, 2001: 361-362].

Usmernenia pápežov k psychickým príčinám neplatnosti manželstva

Ján Pavol II. v roku 1987 v príhovore Rímskej rote sa osobitne venuje problematike psychickej neschopnosti v týchto bodoch:

a) **Pokrok a prínos vedy pre skúmanie psychickej neschopnosti pre manželstvo.** Hovorí, že je potrebné oceniť konkrétne psychológiu a psychiatriu, ktoré prehĺbili znalosti vypracovaných teórií a dosiahli mnoho výsledkov. Urobili a naďalej robia veľký pokrok pri objasňovaní psychických pochodov, vedomých či nevedomých v človeku. Ponúkajú možnosť zhodnotiť ľudskú odpoveď na povolanie na manželstvo presnejším spôsobom ako to umožňuje len filozofia a teológia [Ján Pavol II, 2001: 1454-1455].

b) **Riziká nových prúdov v psychológii.** Pápež zdôrazňuje, že objavy v psychológii a psychiatrii nemôžu ponúknuť skutočnú celkovú víziu

človeka tým, že samy riešia základné otázky zmyslu života a ľudského povolania. Objavujú sa prúdy psychológie nezlučiteľné s kresťanskou antropológiou, vychádzajúce z neprijateľných antropologických predpokladov, ktoré tak pri posudzovaní schopnosti osoby vziať na seba manželské záväzky vedú k nesprávnym záverom, škodiacim pravému dobru osôb a cirkvi. Kresťanská antropológia považuje človeka za bytosť stvorenú na Boží obraz, schopnú poznávať a milovať Stvoriteľa. Niektoré prúdy psychológie ale vychádzajú z pesimistickej idey o človeku, ktorá sa riadi len svojimi hnutiami, pričom neuvažujú o povinnosti vedomej snahy zo strany manželov o prekonanie prekážok i za cenu obetí, odriekania a úsilia o ich prekonanie. Tak sa každé napätie javí negatívne a stáva sa ukazovateľom slabosti a neschopnosti žiť v manželstve. Aj ľahké psychopatológie alebo dokonca aj morálne nedostatky sa považujú za dôkazy neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva [Ján Pavol II, 2001: 1455-1456].

c) **Neschopnosť a ťažkosť.** Pápež hovorí, že kánónista musí mať jasno, že iba neschopnosť a nie obtiažnosť dosiahnuť zhodu a uskutočňovať pravé spoločenstvo života a lásky zneplatňuje manželstvo. Zlyhanie manželského zväzku preto nikdy nie je dôkazom na preukázanie neschopnosti partnera. Ten mohol len zanedbať alebo zle využiť prirodzené či nadprirodzené prostriedky, ktoré im boli dané, alebo neprijal obmedzenia a obtiaže manželského spolužitia a to vedome alebo nevedome pre ľahkú patológiu. Skutočná neschopnosť je len za prítomnosti vážnej anomálie, ktorá podstatne poškodzuje schopnosť chápania a vôle partnera [Ján Pavol II, 2001: 1457].

O rok neskôr Ján Pavol II. pokračujúc v téme z roku 1987, poukazuje na nejasnosť vo vnútri samotných psychiatrických a psychologických vied pri definovaní normálnosti človeka pre manželstvo. Odvolávajú sa len na pozemský a prirodzený rozmer človeka, neberúc do úvahy jeho celkové poňatie s rozmerom večnosti a povolania k nadprirodzeným hodnotám. To spôsobuje obmedzené prijatie ľudskej osoby, kde len tá je normálna pre manželstvo, ktorá je schopná prijať a nadobudnúť možnosť plnej realizácie v manželskom vzťahu. Následkom toho je, že každá forma psychopatológie

sa bude javiť ako opak normálnosti [Ján Pavol II, 1988: 1180]. Preto pápež zdôrazňuje, že:

a) akákoľvek definícia normálnosti, predložená vedou musí byť preverená vo svetle kresťanskej antropológie, ktorá hodnotí ľudskú osobu vo všetkých jej rozmeroch,

b) normálnosť predstavuje ľudský stav v tomto svete zahrňujúci tak tiež moderné formy psychologických potiaží s následným povolaním žiť podľa ducha i v súžení a za cenu zapretia a obetí,

c) musia sa vziať do úvahy všetky okolnosti, ktoré by mohli spôsobiť rozpad manželstva z psychických príčin, nie len tie, ktoré vyplývajú z psychopatológie [Ján Pavol II, 1988: 1181-1183].

V roku 2003 sa Ján Pavol II. vo svojom príhovore Rímskej rote venuje sviatostnému charakteru manželstva, a téme o neschopnosti na manželstvo z psychických príčin sa dotýka len nepriamo, vychádzajúc z prežívania manželstva ako Božej ustanovizne. Hovorí, že kríza zmyslu pre Boha spôsobila zatemnenie povedomia o podstatných vlastnostiach samotného manželstva. Čím viac sa človek vzdáva od Boha, tým viac dochádza vo všetkých vzťahoch k odlúšteniu. Následkom toho je absenciu lásky, a tak aj ťažkosť uschopniť svoje srdce k vernosti partnerovi i v tých najťažších prípadoch [Ján Pavol II, 2002: 395-396].

Po dvadsiatich rokoch od príhovoru Jána Pavla II. z roku 1987 pápež Benedikt XVI. potvrdzuje princíp vyslovený svojím predchodcom, že skutočná neschopnosť je mysliteľná iba za prítomnosti vážnej formy anomálie, ktorá podstatne poškodzuje schopnosť na manželstvo. Následne sa zamýšľa, nakoľko boli ním podčiarknuté usmernenia prijaté do praxe pri skúmaní platnosti manželstva z dôvodu psychickej prirodzenosti. Pripomína niekoľko princípov vo vzťahu k neschopnosti na manželstvo pre psychické príčiny:

a) Znovu objaviť v kladnom zmysle schopnosť uzavrieť manželstvo. Dnes sa ukazuje nebezpečenstvo upadnutia do antropológického pesimizmu, ktorý považuje manželstvo za takmer nemožné. Zdôrazňuje, že túto schopnosť obdržala každá ľudská bytosť v sile svojej prirodzenosti muža

a ženy. Potvrdenie tejto vrodenej ľudskej spôsobilosti na manželstvo musí byť východiskovým bodom pre pomoc dvojici odhaliť prirodzenú podstatu manželstva a jeho význam v pláne spásy.

b) Schopnosť uzavrieť manželstvo je vo vzťahu k tomu, čo je v ňom podstatné. Manželstvo je dôverné spoločenstvo života a manželskej lásky, čo Stvoriteľ založil a vybavil vlastnými zákonitosťami. Táto schopnosť sa nemeria vo vzťahu k určitému stupňu existenčného alebo efektívneho uskutočňovania manželstva cez plnenie povinností, ale vo vzťahu k skutočnému chceniu každého partnera. Toto chcenie robí možným a účinným manželský zväzok práve v momente výmeny manželského súhlasu [Benedictus XVI, 2009: 126-127].

Usmernenia pápežov k znalcom pri skúmaní psychickým príčinám neplatnosti manželstva

Pri stanovení príčin neschopnosti prevziať záväzky manželstva podľa kán. 1095, b. 3 CIC 1983 je zvlášť opodstatnená pomoc znalca z odboru psychiatrie a psychológie (Kán. 1575 CIC 1983 o tom hovorí nasledovne: „Pomoc znalcov treba využiť vždy, keď sa podľa predpisu práva alebo sudcu ich zisťovanie a posúdenie, opierajúce sa o kritériá odbornosti alebo vedy, vyžadujú na potvrdenie nejakého faktu alebo na objasnenie pravej povahy nejakej veci.“). Súdne rozhodnutie často nemôže ostať mimo najnovších overiteľných poznatkov týchto disciplín [Góralski, 2000: 92].

Súdny znalec je odborník, ktorý je pozvaný súdom, aby poskytol svetlo prostredníctvom svojich znalostí a skúseností, s cieľom dokázať niektoré skutočnosti alebo popísať charakter bytia či veci. Na rozdiel od svedkov sa znalec nezastaví len pri osobe a skutočnosti, ale označuje aj vnútorné neviditeľné prvky [Agustoni, 1993: 332].

V súvislosti s pomocou znalcov zdôraznil Ján Pavol II. vo svojom príhovore Rímskej rote v roku 1988 zdôrazňuje:

a) Obozretnosti vo vzťahu medzi sudcom a znalcom vzhľadom na psychické problémy. Dialóg medzi nimi je podstatne ľahší, ak vychádzajú z rovnakej antropológie a zároveň sú v nej aj verifikované. Obaja musia

mať na zreteli celistvé a celkové ponímanie človeka. Ak to tak nie je v prípade znalca, sudca musí vytušiť prípadnú počiatočnú antropologickú pochybnosť a poukázať na ňu [Ján Pavol II, 1987: 1457-1458].

b) Aj keď znalec hodnotí povahu, stupeň psychického problému na platnosť manželského súhlasu, cirkevný sudca sa nesmie cítiť zviazaný názorom znalca. Ten podáva len podklady vyplývajúce z jeho špecifickej kompetencie, čo je povaha a stupeň psychickej či psychiatrickej skutočnosti. Sudca kriticky zhodnotí posudky [Ján Pavol II, 1987: 1457-1458].

c) V psychologických a psychiatrických smeroch, ktoré dnes prevažujú, sa snažia nájsť jednu prijateľnú definíciu normálnosti, odvolávajú sa na pozemský a prirodzený rozmer človeka, pričom neberú do úvahy celkové poňatie človeka v zmysle kresťanskej antropológie [Ján Pavol II, 1988: 1180].

d) Nie je zriedkavé, že psychológ či psychiater ako znalec analyzuje partnerov tak, že namiesto zváženia povahy a stupňa psychického procesu týkajúceho sa manželského súhlasu a schopnosti vziať na seba podstatné povinnosti manželstva, sa obmedzuje na popis chovania partnerov v rôznych vekových obdobiach ich života. Využíva abnormálne prejavy, ktoré hodnotí ako diagnostickú nálepku. Tak nedajú jasnú odpoveď, ktorú sudca od znalca očakáva [Ján Pavol II, 1988: 1180-1181].

Usmernenia pápežov k obhájom zväzku pri skúmaní psychickým príčinám neplatnosti manželstva.

V prípadoch skúmania nulity manželstva z dôvodu psychickej prirodzenosti má svoje osobitné miesto a postavenie obhájca zväzku. Predstavuje osobu, ktorú ustanovuje (Do úradu obhajcu zväzku môže byť biskupom vymenovaný klerik alebo laik, ktorý má bezúhonnú povesť, dosiahol doktorskú alebo licenciátsku hodnosť v oblasti kánonického práva a je osvedčený v horlivosti a rozumnosti za spravodlivosť [Porov. *CIC* kán. 1435]) biskup vždy, ak ide o skúmanie platnosti manželstva [Porov. *DC* 56].

Obhájca zväzku je druh promotora spravodlivosti pre veci týkajúce sa manželstva. Je to verejná osoba, ktorá tvorí v spoločnosti právneho obhaj-

cu sviatostného manželstva, keď ide o jej platnosť [Aroba Conde, 2001: 212].

Ján Pavol II. v príhovore Rímskej rote z roku 1988 zdôrazňuje, že obhajca zväzku v prípadoch psychickej neschopnosti je povolaný:

a) hľadať, navrhovať a predkladať sudcovi všetky argumenty, priame alebo nepriame, ktoré by mohli rozumne uplatniť alebo preukázať, že manželstvo je platné [Aroba Conde, 2001: 212],

b) postarať sa v záujme objektivity o jasné a náležité otázky pre znalca, ktorý má byť vo svojej kompetencii rešpektovaný a aby sa od neho neočakávali odpovede týkajúce sa kánonických záležitostí,

c) odvolávať sa neustále na antropologické chápanie normálnosti človeka a s tým aby konfrontoval výsledky znaleckého posudku,

d) napadnúť a označiť sudcovi eventuálne omyly, hlavne pri prechádzaní z kategórii psychologických a psychiatrických do kategórií kánonických,

e) vylúčiť skutočnosť, aby napätia a problémy, ktoré sú nevyhnutne spojené s voľbou a realizáciou manželstva, boli zamenené s príznakmi vážnej patológie,

f) vylúčiť myslenie, že každá forma neuspokojenia a neprispôsobenia sa v čase vlastnej ľudskej formácie bola chápaná ako faktor, ktorý nutne rozbíja i schopnosť voľby a realizácie podstaty manželskej zhody,

g) bdieť, aby neboli pri uskutočnení diagnózy prijaté ako dostačujúce znalecké posudky, ktoré sú vedecky neisté alebo obmedzené len na hľadanie abnormálnych príznakov, bez dostatočnej analýzy partnera v jeho celistvosti [Ján Pavol II, 1988: 1183-1184].

Usmernenia pápežov k nadobudnutiu morálnej istoty pri skúmaní psychickým príčinám neplatnosti manželstva

Pri skúmaní a hodnotení neschopnosti uzavrieť sviatostné manželstvo z dôvodu psychickej prirodzenosti je potrebné dosiahnuť morálnu istotu. Je to preto, aby sa vylúčila každá rozumová pochybnosť, a tak, aby sa vykonala riadna a usporiadaná spravodlivosť. Dosiahnutie morálnej istoty je

preto ústredným bodom procesného kánonického práva [Grocholewski, 1999: 20]. Morálna istota stačí pre dovolené konanie nielen pri skúmaní nulity manželstva, ale pri všeobecných životných okolnostiach, pretože je často jedinou istotou, ktorú človek môže dosiahnuť [Szaniszló, Inocent-Mária, 2007: 109].

Pius XII. vykreslil pojem morálnej istoty: „O morálnu istotu ide vtedy, keď je vylúčená pravdepodobnosť opaku, hoci sa táto možnosť opaku nevyučuje absolútne“ [Pius XII, 1942: 341]. Vo svojom príhovore Rímskej rote roku 1942 stanovuje zároveň tri princípy vo vzťahu k morálnej istote:

- a) Stačí minimálny stupeň morálnej istoty. To znamená taký, aby naozaj šlo o pravdivú objektívnu morálnu istotu, ktorá vylučuje každú morálnu rozumnú pochybnosť týkajúcu sa pravdy.
- b) Vyšší stupeň morálnej istoty sa vyžaduje vzhľadom na dôležitosť prípadu vtedy, keď nestačí ten nižší. V súčasnosti sa však nevyžaduje nijakým nariadením.
- c) Požadovanie vyššieho stupňa istoty napriek tomu, že sa už dosiahol požadovaný stupeň, nemá rozumné opodstatnenie a treba ho zamietnuť [Pius XII, 1942: 342-343].

Ten istý pápež pripomína, že morálna istota nie je nevyhnutná pre vynesenie rozsudku, lebo:

- a) v mnohých prípadoch ju ľudia ani nemôžu dosiahnuť,
- b) ak by sa žiadala, znamenalo by to chcieť čosi iracionálne od manželských stránok i od sudcu,
- c) by to znamenalo nadmerné zaťaženie vysluhovateľa spravodlivosti nad únosnú mieru,
- d) by ľahko mohlo dôjsť aj k poškodeniu práva človeka na manželstvo [Pius XII, 1944: 282].

Aká je teda cesta k jej dosiahnutiu? Pápež Pius XII. uvádza faktory pomáhajúce sudcovi nadobudnúť vo vnútri morálnu istotu chápanú ako objektívnu. Sú to:

- a) Osobná kvalita sudcu a jeho pripravenosť. To znamená, že zo strany sudcu sa žiada taký úsudok, ktorý je zdravý, seriózný a

- kompetentný. Nemôže ísť o fundovanú istotu, ak je postavená na osobnej dôvere, nepochopení a neskúsenosti. Morálnu istotu nedávajú sudcovia, ktorí majú zvláštne úsudky, a to nevyrovnané, umelé, poznačené škrupulozitou a laxizmom.
- b) Svedomité úsilie zachovávať procesné zákony, ktoré nie sú cieľom, ale iba prostriedkom na dosiahnutie cieľa. Slúžia na to, aby sa mohla nadobudnúť objektívna morálna istota postavená na realite veci. Nesmie sa stať, aby to, čo má slúžiť ako pomoc a záruka pri hľadaní pravdy, stalo sa prekážkou objavenia tejto pravdy.
  - c) Úsilie hodnotiť dôkazy podľa svojho svedomia. Sudca musí bez porušenia procesných zákonov rozhodnúť podľa svojho vlastného vedomia a svedomia, či predložené dôkazy a skúmanie bolo alebo nebolo dostačujúce na vytvorenie morálnej istoty s ohľadom na hľadanie pravdy v predmetnej kauze.
  - d) Spolupráca sudcov pre dosiahnutie morálnej istoty. Všetci, ktorí majú účasť v procese, musia pozitívne a aktívne spolupracovať na objavení pravdy, to znamená, že musia zosúladiť svoje činnosti na jeden cieľ – pre vec pravdy. Musia spolupracovať s tým cieľom, aby sudca dosiahol morálnu istotu tak, že každý vloží do tejto spolupráce to, čo je jeho špecifickou úlohou v procese a urobí to svedomite [Grocholewski, 1999: 21-26].

Vyvodenie praktických záverov

Pomerne obšírne usmernenia vo vzťahu k psychickej neschopnosti k manželstvu poukazujú na veľký záujem, pozornosť a potrebu pápežov vyjadrovať sa k tak náročnej problematike, ktorú v sebe zahŕňa kaň.1095 CIC 1983. Z vyššie povedaného môžeme vyvodiť tieto závery:

- Manželstvo a všetko, čo so sebou tento zväzok prináša, je potrebné nanovo predstaviť v pozitívnom svetle. Je to jedna z ciest svätosti, na ktorej je potrebné zdolávať prekážky s vedomím, že Boh je uprostred tohto spoločenstva,

- vzd'áľovanie sa človeka od Boha, neprijatie ho do stredu manželstva, spôsobuje jeho odľudštenie a ťažkosť uschopniť svoje srdce pre plnenie cieľov a záväzkov manželstva.
- je preto potrebné poľudštiť nanovo sviatosť manželstva tým, že manželia vpustia Boha do svojho stredu,
- je potrebné oživiť zmysel a krásu záväzkov, ktoré snúbenci majú prevziať a uskutočniť v manželskom živote. Byť si navzájom verným, zdieľať všetko čo prináša spoločný života, ako aj prijať deti ako dar, toto všetko je jedno veľké hrdinstvo života,
- pápeži zdôrazňujú tak tradičnú náuku cirkvi o sviatosti manželstva, ako aj byť a ostať opitimistom k daru sviatosti manželstva,
- ak sa objavia problémy v manželstve, tak tie nie sú prejavom neschopnosti, ale sú výzvom zdolať ich, popasovať sa s nimi,
- ak sa predsa len manželstvo rozpada a skúma sa jeho platnosť, je nevyhnutné rozlišovanie. Bude úspešné vtedy, keď budú všetci zainteresovaní vychádzať vždy z kresťanského pohľadu na človeka, teda z kresťanskej antropológie. To platí pre i sudcu, znalca, obhajcu zväzku. Toto všetko umožní získať morálnu istotu o skutočne existujúcej vade manželského súhlasu a tak aj neplatnosti manželstva, alebo morálnu istotu o tom, že manželský zväzok napriek všetkému je platný.
- hľadanie pravdy je rozhodujúce a podstatné. Pravde je podriadené každé skúmanie.

Summary

The acceptance of the 1095 canon into the new Code of Canon Law in 1983 has been accompanied by relatively frequent guidelines by popes regarding the mental causes of nullity of marriage. The Roman bishop performs them from his position of the supreme power in the Church, particularly in order to protect the Church community from being scandalized by seeing practical destruction of the values of Christian marriage due to exaggerated and almost automatic declaration of nullity of marriage in the event of

the failure of the marriage on the pretext of immaturity or mental weakness of either spouse. The popes, particularly John Paul II. and Benedict XVI., in their homilies for the Roman Rota at the beginning of the calendar year, used to deal with the issue of mental incapacity of sacramental marriage. The aim of this thesis is therefore to analyse these pope guidelines on mental disability and to draw conclusions for practice.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Agustoni, G. 1993. *I procesi nel codice di diritto canonico*. Commento sistematico al Lib. VII. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- [2] Aroba Conde, J. 2001. *Diritto processuale canonico*. Roma: Edizioni di Giurisprudenza.
- [3] Benedikt XVI. 2009. *Ad sodales Tribunalis Romanae Rotae 2009*. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [4] Bianchi, P. 2007. *Quando il matrimonio é nullo?* Milano: Ancora.
- [5] Geringer, K. 2000. *Všeobecne o kánonickom manželskom práve*. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula-Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka.
- [6] Góralski, W. 2000. *Kanoniczne prawo małżeńskie*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Prawnicze.
- [7] Grochowski, Z. 1999. *Morálna istota ako kľúč na čítanie noriem procesného práva*. Spišská Kapitula: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka.
- [8] Huber, J. 2004. Kán. 1095, 3 CIC 1983. Genéza- interpretácia- problémy. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula- Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka.
- [9] Ján Pavol II. 1987. *Ad Rotae romanae auditores coram admissos 1987*. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [10] Ján Pavol II. 1993. *Familiaris consortio*. Trnava:SSV.
- [11] Ján Pavol II. 2000. *Ad Romanae Rotae iudices et administratos 2000*. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [12] Ján Pavol II. 2001. *Ad Romanae Rotae tribunal 2001*. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [13] Ján Pavol II. 2002. *Ad Romanae Rotae tribunal 2002* In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [14] Ján Pavol II. 2003. *Ad Romanae Rotae iudices 2003*. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [15] Ján Pavol II. *Ad Romanae Rotae simul cum officialibus et advocatis coram admissos, anno forensi ineunte 1988*. 1988. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.

- [16] *Kódex kánonického práva*. Trnava: SSV, 2001.
- [17] Lüdicke, K. 2012. *Die Nichtigerklärung der Ehe*. Essen: Ludgerus Verlag.
- [18] Němec, D. 2006. *Manželské právo katolícké cirkve*. Praha: Krystal OP.
- [19] Pius XII. 1941. *Allocutio*. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [20] Pius XII. 1944. *Ad praelatos auditores ceterosque officiales et administros tribunalis s. Romanae Rotae necton eiusdem tribunalis advocatos et procuratores 1944*. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [21] Pius XII. *Ad praelatos auditores ceterosque officiales et administros tribunalis s. Romanae Rotae necton eiusdem tribunalis advocatos et procuratores 1942*. In AAS. Città del Vaticano: Typis polyglottis Vaticanis.
- [22] Pompedda, M. 1995. *Chápanie kánonu 1095 Kódexu vo svetle právnej náuky a jurisprudencie*, In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula-Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka.
- [23] Viladrich, P.J. 2002. *Comentario exegético al código de derecho canónico*. Volumen III/2. Pamplona: Eunsa.